

Universiteit Utrecht

Geesteswetenschappen
Nederlandse Taal & Cultuur
Mastercursus Repertoirekennis Nederlands
NEMVD11026

Martinus Nijhoff & Paul van Ostaijen

Nathalie Lamers	8902884
Peter Nieuwenhuizen	8404518

4 maart 2015

Martinus Nijhoff (Den Haag, 1894 – 1953)

Over de auteur

Telg van uitgeversfamilie, dichter, vertaler
Studeert rechten (UvA) en Nederlands (UU)
Huwelijksgeschenk
Interbellum 'Vorm of vent'
Postuum Constantijn Huygens-prijs in 1953

Bibliografie / oeuvre

De wandelaar (1916)
Vormen (1924)
Nieuwe gedichten (1934)
Het uur U (1942) e.v.a.

Typering werk

Symbolisme, modernisme

De Wandelaar (1916)

Publicatiegeschiedenis

- Gedichten in symbolistisch ts. *De Beweging* (red. Albert Verweij)
- Debuut, beperkte oplage (50 exp.) 14 gedichten
- Later uitgebreid met andere gedichten

Receptie

- 'zachte streeling van weeke klanten naast de harde dissonanten eener wreede werkelijkheid, soms een Baudelaire waardig'* (1917)
- Traditionele vorm (sonnet), verzet tegen Tachtigers

Voorbeeld van enkele gedichten

Opbouw van bundel *De Wandelaar* (periode 1915-1916, 75% sonnet)

- **De wandelaar**
  - 15 gedichten waarvan 11 sonnetten
- **Scherzo**
  - 11 gedichten waarvan 9 sonnetten
- **De vervloekte**
  - 9 gedichten waarvan 9 sonnetten
- **Het zachte leven**
  - 13 gedichten waarvan 7 sonnetten

Gedicht "De Wandelaar" uit: *De Wandelaar* *deel De Wandelaar*

Aan mijn vrouw

Mijn eenzaam leven wandelt in de straten,
Langs een landschap of tusschen kamerwanden.
Er stroomt geen bloed meer door mijn doode handen,
Stil heeft mijn hart de daden sterven laten.

Kloosterling uit den tijd der Carolingen,
Zit ik met ernstig Vlaamsch gelaat voor 't raam;
Zie menschen op een zonnig grasveld gaan,
En hoor matrozen langs de kaden zingen.

Gedicht "IX" uit: *De Wandelaar* *deel De Vervloekte*

*Omdat het moest, namen mijn handen hem,
Heb ik zijn kinder-lichaam stuk gebogen.
Mijn wanhoop schreeuwde naast zijn kinder-stem,
Want ik was bang voor open kinder-oogen.*

*En toen wij naast den dooden jongen stonden,
- Een roode brand joeg door den zomernacht -
Heb ik, jouw waanzin onder mij, gevonden
Waarom een stervende vervloekte lacht.*

*Wij stonden eenzaam in den dageraad,
Hand in hand, glimlachend tegen de zon
Die door 't raam inkeek als een groot gelaat -*

*Ik voelde tranen in mijn oogen springen
En hoorde mij, toen 't carillon begon,
Met vreemde stem een kinder-liedje zingen.*

Gedicht "Moeder" uit: *De Wandelaar* *deel Het zachte leven*

*We liepen samen dikwijls langs de stranden
Als 't avond werd. Dan zong ze naast de zee -
Ik, kleine jongen, die haar stem zoo kende,
Ik hield haar hand en zong de liedjes mee.*

*Een klein wit vrouwtje, met nerveuse handen
En steeds bewegend, steeds bewegend hart -
Wij wisten dat in haar geleden werd,
Dat zij het leven kende, en 't voelde branden.*

*Ze ligt in 't graf met het gelaat naar boven.
Donkere moeder, wieg haar lichaam warm,
Zie, als een kind ligt zij naakt in uw schoot -*

*Zachter dan 't leven zij haar de eeuw'ge dood,
Die menschen eenzaam maakt en stil en arm -
Maar die het witte zonlicht niet kan dooven.*

Gedicht "Zingende soldaten" uit: *De Wandelaar*

- **Primaire code (taalmateriaal)**
  - Syntaxis (zinnen)
  - Lexicon (woorden)
- **Secundaire code (taalmanipulaties)**
  - Regelafbreking
  - Strofe
  - Versvorm
  - Klank, metrum
  - Stijlfiguren
  - Beeldspraak (metafoor/metoniem)

Gedicht "Zingende soldaten" uit: *De Wandelaar* *deel Scherzo*

*De keien zijn zoo puntig op de straten:
Blonde soldaten, doen je voeten pijn,
Smoor je verdriet met een naief refrein:
'Marie, Marie, ik moet je gaan verlaten.'*

*Wij zien vooruit naar 't verre doel der torens
En loopen met z'n vieren naast elkaar.
Melancholie, uw vondsten zijn bizar:
'De duivel heeft twee hoeven en twee horens.'*

*Waar is de tamboer, waar is de muziek?
God heeft ons op den weg alleen gelaten,
Ons lijf gaat breken en ons hart is ziek -*

*Zingt van een ring en van liefde en van smart,
Zingt van verachting voor een paar granaten!
Een goed soldaat heeft een groot kinderhart.*

Prijs Stad Amsterdam 1925 voor *Vormen*

Tweede bundel in 1924

Spotprent

Nieuwe gedichten (1934)

Publicatiegeschiedenis

- Gedichten uit 1925-1934 in *De Gids* en *Erts*
- 3e bundel, 15 gedichten

Receptie

- Vestdijk: *De moeder de vrouw* 'mislukt'
- Werumeus Buning: begrijpt *Awater* niet
- Deels traditionele vorm (sonnet), klassiek
- Later Hoogtepunt Ned. Poëzie 20e eeuw
- Vaak geciteerd, bloemlezing *De moeder de vrouw*, *Het veer*

Voorbeeld van enkele gedichten

Opbouw van bundel *Nieuwe gedichten* (periode 1925-1934)

- **Zes gedichten**
- **Acht sonnetten**
- **Awater**
  - 1 Verhalen gedicht

Gedicht "Twee nablijvers" uit: *Nieuwe gedichten* *deel Zes gedichten*

- *O oude boom in de achtertuin
hoe kaal en lelijk is je kruin,
ik vraag mij af of jij nog leeft,
zo weinig vruchten als je geeft.*

- *O eenzaam schrijvertje in het raam,
je vrouw en kind zijn heengegaan,
ik vraag mij af of dat jij schrijft
het enige is wat je overblijft.*

- *Stil! Hoor! De nachtegaal hervat
zijn lied in 't hartje van de stad.*
- *Men heeft er woningen gebouwd
van nieuwe steen en blinkend hout.*

Gedicht "De moeder de vrouw" uit: *Nieuwe gedichten* deel Acht sonnetten

*Ik ging naar Bommel om de brug te zien.
Ik zag de nieuwe brug. Twee overzijden
die elkaar vroeger schenen te vermijden,
worden weer bureu. Een minuut of tien
dat ik daar lag, in 't gras, mijn thee gedronken,
mijn hoofd vol van het landschap wijd en zijd -
laat mij daar midden uit de oneindigheid
een stem vernemen dat mijn oren klonken.*

*Het was een vrouw. Het schip dat zij bevoer
kwam langzaam stroomaf door de brug gevaren.
Zij was alleen aan dek, zij stond bij 't roer,*

*en wat zij zong hoorde ik dat psalmen waren.
O, dacht ik, o, dat daar mijn moeder voer.
Prijs God, zong zij, Zijn hand zal u bewaren.*

Gedicht "Awater" uit: *Nieuwe gedichten* *deel Awater*

*Wees hier aanwezig, allereerste geest,
die over wateren van aanvang zweeft.
Uw goede oog moet zich dit werk toe keren,
het is gelijk de wereld woest en leeg.*

--

*Hij werkt op een kantoor, heet daar Awater.
Zie hem. Hij is bekleed met kemelhaar
geregen door een naald. Zijn lijf is mager
gespijst met wilde honing en sprinkhanen.*

--

*De schrijfmachine mijmert gekkepraat.
Lees maar, er staat niet wat er staat. Er staat:*

Gedicht “Het lied der dwaze bijen” uit: *Nieuwe gedichten*

- **Primaire code (taalmateriaal)**
  - Syntaxis (zinnen)
  - Lexicon (woorden)
- **Secundaire code (taalmanipulaties)**
  - Regelafbreking
  - Strofe
  - Versvorm
  - Klank, metrum
  - Stijlfiguren
  - Beeldspraak (metafoor/metoniem)

Gedicht "Het lied der dwaze bijen" *deel Zes gedichten*

*Een geur van hoger honing
verbitterde de bloemen,
een geur van hoger honing
verdreef ons uit de woning.*

*Die geur en een zacht zoemen
in het azuur bevrozen,
die geur en een zacht zoemen,
een steeds herhaald niet-noemen,*

*ried ons, ach roekelozen,
de tuinen op te geven,
riep ons, ach roekelozen,
naar raadselige rozen.*

*Ver van ons volk en leven
zijn wij naar avonturen
ver van ons volk en leven
jubelend voortgedreven.*

Gedicht "Het lied der dwaze bijen"

deel Zes gedichten

*Niemand kan van nature
zijn hartstocht onderbreken,
niemand kan van nature
in lijve de dood verduren.*

*Steeds heviger bezweken,
steeds helderder doorschenen,
steeds heviger bezweken
naar het ontwijkend teken,*

*stegen wij en verdwenen,
ontvoerd, ontlijfd, ontzworven,
stegen wij en verdwenen
als glinsteringen henen. -*

*Het sneeuwt, wij zijn gestorven,
huiswaarts omlaag gedwereld,
het sneeuwt, wij zijn gestorven,
het sneeuwt tussen de korven.*

Paul van Ostaijen (Antwerpen, 1896 – Miavoye-Anthée, 1928)

Over de auteur

Jeugdjaren
Begin Oorlog
Ballingschap
Terugkeer en ziekte

Bibliografie / oeuvre

Music-Hall (1916)
Het Sienjaal (1918)
Bezette Stad (1921)

Nagelaten gedichten (1928)

Typering werk

Expressionisme

Het sienjaar (1918)

Publicatiegeschiedenis

- Nieuwe (levens)stijl
- Humanitair expressionism
- Antwerpse Courant*

Receptie

- 'buiten-lyrische hogeborstzetterij'
- Erkenning pas later

Het sienjaar (1918)

Meisje

Wanneer zal dan die heimelijke pijn,
die niemand weet of weten zal, ten einde zijn?,
Wanneer zal ik me moeten verbergen, zeer timied,
en schuchter doen, omdat een man mijn naaktheid ziet?
En wanneer zullen beter sterkre handen
m'n schouders omvatten en mijn lijf strelen,
als ik, 's avonds, van verlangen moe,
alvorens slapen gaan, wel doe.
(Dan ben ik naakt en mijn naaktheid wiegel
ik vóór de zacht-belichte spiegel, --
de elektrische lamp is gehuld in een zijde-bloedrode bloem.)
Ik wacht en voel 't immense van mijn leed,
wijl ik slechts vaag weet mijn leven inkompleet.

Gedicht "Vincent van Gogh" uit: *Het sienjaal*

I.

Profeet van Paturâges en zuiderzonminnaar,
maar meer dan dit: diepbewogen dichter
die de zware dingen van buiten licht schiep,
herschiep als de compleet blauwe lucht, --
herder die het onvruchtbare gebeuren
van buiten, naar het grote centrum dreef, de oasis, de keure
van frisheid... In ons zelve hebben wij de Jordaan;
allen die nog Godsvreemd en belâan
met de erfzonde zijn, --
de dubbele machteloosheid van het naar buiten kijken
en de loutering, dit is de permanente zege in ons:
patos en tragiek,
dit het innerlike, daarom het heilige 'veni, vidi, vici', --
al die machteloze vreemdelingen van buiten,
al de gebeurtenissen
zullen wij godskinderen verfrissen
door het heiligmakende water van onze Jordaan.
Kunst is de alles overstelpende liefde
en de alomvattende.
Als de zoon van tobias die ter genezing van zijn vader
uittoog naar een ver land, en daar de vis
haalde met de kieuwen uit het water:
de ogen van zijn vader het licht schonk.

Gedicht “Vincent van Gogh” uit: *Het sienjaal*

Kunst is de liefde in elke daad.
Kwintessens. En het volledige liefde zijn.
En dit is liefde als Vincent deed:
de talenten die hij kreeg, tot de waanzin, tot het leed
dat vreugde wordt, levend maken.

Niet het zijn of niet te zijn is de levensopgaaf,
maar het misterie van het zijn vult alles.
Het eigen zijn. Dat over alles te leggen.
Wordt eigen zijn van de omgeving.
Alles te vervormen, te martelen, te doden
tot schoonheid.
Je zelf dood rekenen voor de wet, om de wet van je zelf te verbreden.
Abstraksie van je zelf, want deze kosmiese liefde vult gans je zelf:
Bron van den aardbal.
Vincent. Zo is hij.
Hij is niets en hij is alles.
Als de priester: meester en dienaar.
En de wijn die eenvoudig perelt in de kelk
is plots onder de adem van liefde, bloed geworden.
Levende drank.

Gedicht "Vincent van Gogh" uit: *Het sienjaal*

II

Meer dan uw werk. Dit is het grote,
het oneindige. Het venster
op de ganse wereld.
Ook alles wat in de verte schijnt
strekt zich daarbinnen deinend uit.
Een venster is alles.
De ganse wereld ligt binnen ééeen venster.
Men zal dan van uw werk houden,
wanneer het beurtelings met de geslachten
bloem, steen of eik zal geweest zijn.

Heel jong, -- nauwliks had ik je herkend, -- heb ik gevraagd:
'Vader, die kiezel is zo schoon,
hoor je zijn schoonheid onder de trage tred van mijn laarzen?
Maar zie deze ronde schijf in de zon.'

Door wouden gaan. Pijnboomnaalden vallen
als vingers van de bomen.
Vingers zijn verlangen van lange, lome
lust. In de boomgaard hangen kersen,
aan lange, stramme takken,
vruchten die zich saampersen
als kinderlippen. Niet tastbare gloed
waarin zij bloeden als een zinnelijke boetedoening.

'Maar alle schoonheid, mijn zoon, is in de brand
van je ogen. Ogen zijn steeds blauw als de zeestrandrand.

Gedicht "Vincent van Gogh" uit: *Het sienjaar*

III

Leed als de golven van de oceaan
die baren witte blaân
van bloesems. Leed als van blaren aan
de bomen. Bomen die kruinen worden,
kruinen: der bergen wit gehelmde horden.

Het arme leed wanneer het wordt ontzaggelik
in het dragen aller leed,
wordt scheppend leven weer.
Wie al de noodbaren in zich stort,
tot een fontein van helder water wordt hij weer.
Wie leed als landen torst
draagt in zijn flank de vruchtbaarheid
van honderdduizend zielen.

Gedicht "Vincent van Gogh" uit: *Het sienjaar*

IV

De stem van Vincent

Laat ons de blaren
van alle leed vergaren.
De aarde, ook vermoeid,
heeft nooit dode
blaren gedragen.
De aarde wondt
om, in de driedagestond,
te laten herrijzen
onder de loodzware kus van de liefde.

En is die kus weerom licht leed,
leed, dat alles is, -- Ik ben Die is, --
o, laat deze zoen niet verloren gaan
want elke zoen is gloên van goed.

Nooit wassen dode vruchten
aan de bomen.
De pijnen snikken eeuwig
en laten hun lange tranen als vingers vallen.
Weet dit, mijn zoon: wanneer alle leed leven wordt,
houdt op het leven leed te zijn.

Gedicht "Vincent van Gogh" uit: *Het sienjaar*

V

Kristus, Verlosser. Het Kruis
vergaarde al het leed.
Toen wierp hij weg het huis
van zijn leed.
Drie dagen en de schildwacht schrok.
De kunst is groot.
Een kruis van leed...
dan valt het huis
maar alles blijft.

En telkens woont
't woord onder ons
dat ons beloont, --
nieuw.
De weg van de Verlosser,
de weg van het leed:
een hoogvlakte van geluk.

Gedicht “Vincent van Gogh” uit: *Het sienjaar*

- **Primaire code (taalmateriaal)**
  - Syntaxis (zinnen)
  - Lexicon (woorden)

Gedicht "Vincent van Gogh" uit: *Het sienjaar* - vervolg

- **Secundaire code (taalmanipulaties)**
  - Regelafbreking
  - Strofe
  - Versvorm
  - Klank, metrum
  - Stijlfiguren
  - Beeldspraak (metafoor/metoniem)

Nagelaten gedichten (1928)

Publicatiegeschiedenis

- Tien jaar na *Het Sienjaar*
- Eerste boek van Schmoll*
- Handgeschreven of tijdschriftpublicaties
- 1918 tot 1928

Receptie

- Verworpen bundels
- `definitieve werk`
- Organisch expressionism
- Duitse invloeden → Franse invloeden
- Weinig waardering: `spielerei` en `vrij onbelangrijk`
- Waardering na volledige publicatie 1952

Nagelaten gedichten (1928)

Feest

Schijnwerpers   lichttorens   vuurwerk
het laatst kwam de akrobaat
    Wielrijder
    mensen O-monden

Medalje-keerzijde
    over middernacht heen rillen soldaten
    (van de ruitery   kanariegeel)
    en bruine paarden

Het is zeer moeilijk in de nacht bruin te zijn
Wachten
    een vergeten kommando
Niemand zet een punt

Gedicht "Berceuse presque nègre" uit: *Nagelaten gedichten*

- **Primaire code (taalmateriaal)**
  - Syntaxis (zinnen)
  - Lexicon (woorden)

Gedicht "Berceuse presque nègre" uit: *Nagelaten gedichten* - vervolg

- **Secundaire code (taalmanipulaties)**
  - Regelafbreking
  - Strofe
  - Versvorm
  - Klank, metrum
  - Stijlfiguren
  - Beeldspraak (metafoor/metoniem)